

Marina Vicelja

RIMSKE LUČI POREŠTINE

Rasvjeta u antici

Zavičajni muzej Poreštine, Poreč

20.11.2006.-31.10.2007.

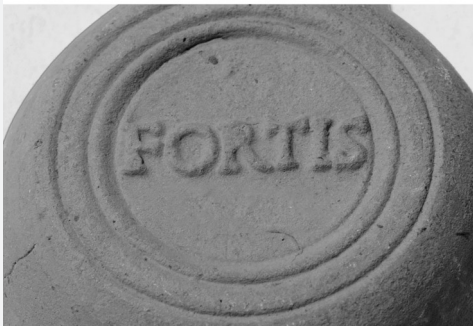
Autor izložbe i kataloga: Vladimir Kovačević

Nitko svijeću, kad je užeže, ne stavlja u neko skrovište ili pod varičak, nego na svijećnjak, da imadu svjetla oni koji ulaze (Luka, 11:33).

Izložba rimskih uljanih svjetiljki u porečkom Zavičajnom muzeju ugodno je iznenađenje. Organizirana u jednoj prostoriji, s ograničenim brojem izložaka, uz odličnu prezentaciju i legende uz izložke, te s pratećim katalogom, predstavlja sat vremena pažljiva iščitavanja oblika, ukrasnih motiva, materijala i načina izrade jednog od najznačajnijih uporabnih predmeta antičkog svijeta. Izložene svjetiljke dio su nekoć bogatijeg fonda uljanica u porečkom muzeju, koje većinom predstavljaju arheološke nalaze s istraživanja urbane gradske jezgre Poreča ili obližnjih lokaliteta, nekoliko ih je s pulskog područja, a nekoliko s nepoznatih lokacija. Svega ih je nekoliko sačuvano u cijelosti, dok je veći dio restauriran i djelomično rekonstruiran, a izloženi su i pojedinačni ulomci sa zanimljivim dekorativnim motivima. Datirane su uglavnom u 1. i 2. stoljeće, s tek nekoliko ranokršćanskih primjera. Sve su načinjene od gline, a pojavljuju se u najraširenijoj imperijalnoj tipologiji - obla, zatvorena tijela s različito završenim nosovima

(uglato, oblo ili s volutama) i centralnim diskom s perforacijom za ulje. Središnji je disk najčešće dekoriran, a bogatstvo ukrasnih motiva svjedoči o tipičnoj raznolikosti motiva na rimskim svjetiljkama koje su se serijski proizvodile i dekorirale te su kao dostupna roba vrlo rašireni arheološki nalazi na cijelom mediteranskom području. Porečki primjeri pokazuju i neke zanimljive motive poput čovjeka u kvadrigr ili čovjeka s dvije razlitate grane u ruci. Dio materijala pripada svjetiljkama s potpisom/pečatom, tzv. *Firmalampen* grupi, uljanicama koje na prstenastom podnožju nose pečat majstora (FORTIS, CRESCES, APOLAVSTI). Te su svjetiljke jednostavnijih kalupa, s većim udubljenjem na gornjoj površini, žlijebom i rjeđe nose ukras. Upravo potpisi, poput FORTIS i CRESCES, upućuju na poznate aktivne radionice na prostoru Italije, pogotovo sjevernog područja, i predstavljaju dokaz o izraženju uvozu i uključenosti obalnog istarskog područja u živu trgovinsku mrežu. Ipak, stručnjaci sve više upozoravaju na velik broj falsifikata koji su se u lokalnim radionicama proizvodili prema postojećim modelima uz korištenje potpisa, pa bi trebalo provesti pomnu analizu, prvenstveno materijala, da bi se dokazalo pripadaju li potpisane svjetiljke izvornom proizvođaču.

Uljanje su se svjetiljke najčešće koristile za svakodnevno osvjetljenje prostorija, ali i u ritualnim obredima. Zakapale su se uz mrtve da im pruže utjehu i osvijetle put na drugi svijet, a palile su se i uz grobna mjesta kako bi se odala počast umrlima i otjerali zli duhovi. Taj će običaj preuzeti i prvi kršćani, vodeći se biblijskim poimanjem svjetlosti kao pozitivnog elementa duhovnosti u kojem "svjetiljka" služi kao osvjetljenje puta pravednosti, mudrosti i ljubavi. Motivi koje nalazimo na svjetilkama najčešće su vezani uz mitološke sadržaje, povijesne događaje, životinjski svijet ili erotске teme, ali gotovo nikad uz svijet funeralnog ili eshatološkog, sve do pojave kršćanske simbolike, kako pokazuju i prikazani primjeri.

Dvije izložene svjetiljke, iz Čabrunića i vile u Červar Portu, pokazuju tipične karakteristike dekoracije ranokršćanskih primjera. Središnji je disk ukrašen kršćanskim simboličnim pri-

kazom - križem, odnosno dvama likovima koji nose grozd, dok su rubovi ukrašeni cvjetnim i geometrijskim motivima. Posebno su zanimljive, kao raritetni primjeri, višedijelne svjetiljke na postoljima s ostacima bogate dekoracije, koje su se, nažalost, sačuvala tek u fragmentima, ali koje otvaraju živu raspravu o njihovoj namjenskoj ubicaciji.

Rasvjeta u antici izložba je mala opsegom i brojem izložaka, no velika značenjem. Predstavlja prikaz, izabranim primjercima, vrlo vrijedna i zanimljiva segmenta života na ovim prostorima u kasnoj antici, s jasnim pregledom promjena u formi i simbolici dekorativnog sadržaja. Izloženi se primjeri u potpunosti uklapaju u manufakturnu tipologiju uljanica proizvedenih na vrlo široku području, a svojom dekoracijom predstavljaju prozor u kulturni i religijski svijet razdoblja kasnog Rima u Istri, obilježena promjenama vidljivim u porukama simboličkih prikaza. Posebno je važno staviti naglasak na mjesta kontinuiranih arheoloških istraživanja, poput Loruna ili Červar Porta, te na njihovu ulogu u proizvodnji keramike i maslinova ulja, kao osnovnog sredstva za gorenje u uljanicama, te istaknuti važnost istraživanja, valorizacije i prezentacije materijala s istraženih arheoloških lokaliteta u cilju rekonstrukcije života na tim prostorima. Obično se uljane svjetiljke "izgube" u većim izložbenim postavima i među prominentnim likovnim medijima, pa ova izložba utoliko predstavlja rijetku priliku skretanja pažnje na bogat i vrijedan materijal i fond antičke i kasnoantičke umjetničke produkcije na istarskom prostoru.